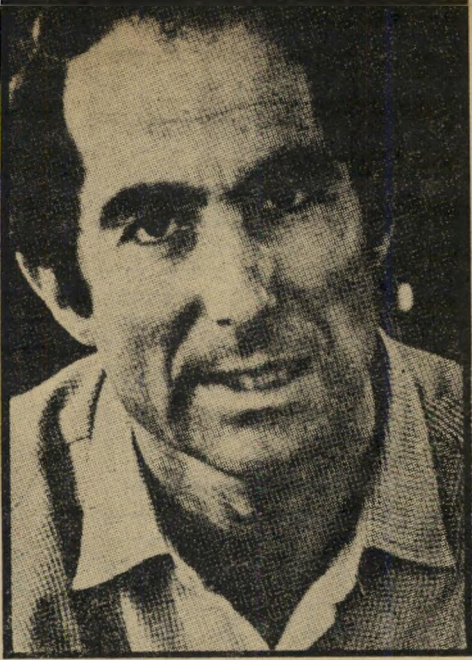

„קומדיה מינית מבריקה!“ • „פארודיה על הפסיכואנליזה!“
 הרומז „מה מעיק על פורטנוי?“ אשר הסעיר את ארצות-הברית

מה כואב

פיליפ רות

אמריקאי אלא רומן ישראלי כימעט, העוסק בכעית היהודים בדור הנוכחי ומעמדה של ישראל בעולמם הנפשי והרוחני. עתה, כשיתורגם הספר לעברית, הוא יעורר ודאי בישראל את אותם הדים ומחלוקות שעורר בשעתו בארצות-הברית. נוכח השיבות זו של היצירה מגיש „העולם הזה“ להלן קטעים נבחרים מתוך הרומן, תוך נסיון להפנות את תשומת ליבו של הקורא הישראלי למיספר משמעויות שבו.

זה למעלה משנה שיצירה ספרותית שנכתבה בידי סופר יהודי-אמריקאי צעיר, מסעירה את עולם הספרות, בארצות-הברית בעיקר. פיליפ רות, סופר אמריקאי (37), מחבר הספר „מה מעיק על פורטנוי“, הפך את יצירתו האחרונה לרבי-מכר בשוק האמריקאי, בעיקר בזכות הסממנים האירוטיים שבו. אולם השיבותו של הספר מצויה מעבר לערכו כיצירה ספרותית. מבחינה מסוימת זה אינו רומן

פורטנוי מגלה

היא יושבת בתחנותיה על הספה בעבר השני של ריצפת הלינולאום, משקלה שמונים קילו ושפט צומח על שפתה היעלונה. אנטוני פרוטה, זה שמי כשהיא שואלת לשם, אך היא אינה שואלת. „הביט“, אומרת „בועה-פועה“, שלא יהיו איהבנות — אתה היחיד שאני עושה לו את זה. אתה, וזה הכל.“

„זה תלוי רק בך“, אני אומר בנימוס. „בסדר, הוציא אותי מהמכניסים שלך, אך אל תוריד אותם. אתה שומע אותי, למה שאמרת לי, אני לא עושה כלום לביצים!“ „בסדר, בסדר, מה שתגיד.“

„וגם שלא תנסה לנגוע בי.“ „הביט, אם את רוצה שאסתלק, אני מסתלק.“

„תוציא אותי רק החוצה.“ „בועה-פועה“, שאינה מרוצה לגמרי, מתי יישבת על כיסא זקוף-מיטעו, בעוד שאני משתער לידה על הספה — ולפתע היא מחזיקה בו, והזיין המיטכן שלי כמו נתי פס באיזו מין מכונה. בחזקה, אם לתי פוט לשון של המעטה, מתחילה פרשת-הי יסורים. כאילו ביקשה להספיך מדוזה.

„מה העניינים?“ אומרת היא לבסוף. „אתה לא יכול לגמור?“ „בדרך כלל כן, אני יכול.“ „אז תפסיק לעצור את זה איתי.“ „אני לא עוצר, אני משתדל.“

„למה שאני אספור עד חמישים ואם עד אז לא תגמור, אני לא אשמה.“ „עד חמישים? אהיה בר-מזל אם יהיה עדיין מחובר לגופי עד אז. לאט לך, אני רוצה לצוה. לא כל כך חזק סביב הקצה, אנא — אחת עשרה, שתיים עשרה, שלוש עשרה — ואני חושב בלבי, תודה לאל, עוד מעט זה ייגמר — החזק מעט, נשאר רק עוד ארבעים שניות — אבל בעת ובעונה אחת עם ההקלה באה האכזבה, והיא חריפה: על הדבר הזה חלמתי יומם ולילה מאז מלאו לי שלוש-עשרה. סוף-סוף לא תפוח שהוצא לבי, לא בקבוק-חלב ריק משומן בוואדלין, אלא בחזרה בתחנותי, עם שתי ציצאות וחור — ושפט, אך מי אני שאהיה בררן?“

ואז צץ בראשי רעיון. אשכח שהאגרוף הי מושך בבשרי שייך ל„בועה-פועה“ — אע מיד פנים שהוא שייך ליו וכך אני תוקע מבט חזק בתיקרה האפלה, ובמקום להסלות

מתקואם נגד יהדותו

אם אני חושב את עצמי לאיש חשוב מדי להיכנס לחמש-עשרה דקות לבית-הכנסת — וזה כל מה שהוא מבקש — לפחות שיהיה לי די כבוד ללבוש ביום הזה בגדים הגונים ולא לעשות צחוק מעצמי, ממשפחתי ומדת שלי. „מצטער“, אני ממלמל ומפנה לו (כרגיל) את גבי, הדבר היחיד שאני מתיר לו להסתכל בו בעת דיבורי, „אך רק מפני שזו הדת שלך, אין פירוש הדבר שהיא גם שלי.“

מה אמרת? הסתובב הנה, מיסטר, אני רוצה לשמוע את התשובה ברוב נימוס מהפה שלך.“

„לי אין דת“, אני אומר ומואיל להפנות לעברו חלקיקי-שלי-מעלה. „ולמה לא? אתה משהו מיוחד? הבט אליו אתה משהו מיוחד מדי?“

„אני לא מאמין באלוהים.“ „הסר מעליך את מכנסי-העבודה האלה, אלכס, ולבש איזה בגדים גונים.“

„אלה לא מכנסי-עבודה. אלה מכנסי-חול.“

„היום ראש-השנה, אלכס, ובעיני אלה מכנסי-עבודה היכנס לשם ושים עניבה וז'אקט וזוג מכנסיים וכותונת נקיה, וזוא הנה עם צורה של בן-אדם. ונעליים, מיסטר, נעליים של ממש.“

„הכותונת שלי נקיה — — —“

„אה, הסוף שלך יהיה רע, מיסטר נכבד. אתה בן ארבע עשרה, והאמן לי, אתה עוד לא יודע כל מה שיועד לך. השלך מעליך את הסנדלים האלה מה כוונתך להיות, איזה מין אינדיאני?“

„הבט, אני לא מאמין באלוהים ואני לא מאמין בדת היהודית — או בשום דת. זה הכל שקרים.“

„אה, שקרים, מה?“

„אני לא אתנהג כאילו לחגים האלה יש איזו משמעות כשאינן להם זה כל מה שאני אומר!“

„אין להם שום משמעות אולי מפני שאתה לא יודע שום דבר עליהם, מיסטר נכבד מאוד. מה אתה יודע על ההיסטוריה של ראש-השנה? עובדה אחת שתי עובדות אולי? מה אתה יודע על ההיסטוריה של העם היהודי, שיש לך זכות לקרוא לדת שלו, שבמשך אלפיים שנה היתה טובה בשביל אנשים הרבה יותר פיקחים ממך והרבה יותר מבוגרים ממך — שאתה קורא לכל הסבל וכאב-הלב הזה שקרים!“

„אין דבר כזה כמו אלוהים, ומעולם לא היה, ואני מצטער, אבל במילון שלי זה נקרא שקר.“

„אז מי ברא את העולם, אלכס?“ הוא שואל בבוז. „זה סתם כך קרה, לפי דעתך, אני משער.“

„אלכס, אומרת אחותי, אבא מתכוון, שאפילו אינך רוצה ללכת איתו, החלף רק את בגדיך — — —“

„אבל בשביל מה?“ אני צורח. „בשביל משהו שמעולם לא היה קיים? מדוע אינכם אומרים ללכת ולהחליף בגדי בשביל איזה חתול-חוצות או איזה עץ — אלה הרי קיימים לפחות!“

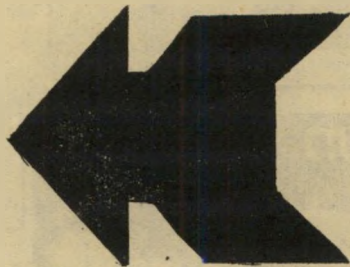
„אבל לא ענית לי, מיסטר חכם גדול ומשכיל“, אומר אבי. „אל תנסה לשנות את הנושא. מי ברא את העולם ואת האנשים שבו? אף אחד לא?“

„וכן! אף אחד לא!“

„אה, בטח“, אומר אבי. „ממש מבריק. אני שמח שלא למדתי בבית-ספר תיכון, אם ככה מבריק עושים אותך הלימודים.“

„אלכס, אומרת אחותי וברוך — כדרכה תמיד — ברוך, מפני שגם היא כבר שבורה מעט — „אולי, אם תנעל רק זוג-נעליים — — —“

„את לא פחות גרושה ממנו, חנה! אם יש אלוהים, מה לו ולנעליים!“

נית הלימודים בספרות אותה קבע משרד-החינוך, את יצירותיהם של י.ל. פרץ, פיירברג או י.ל. גורדון — כדי להמחיש לתלמידי הישראלי את עולמם הרוחני של היהודים בגולה בראשית המאה — הרי בעוד שנים מיספר לא יהיה מנוס מהלכליל בתוכנית הלימודים הישראלית גם את ספרו של פיליפ רות. אם החופש המיני שישורר או ביש ראל יתיר זאת, תהיה זו חובה להציג את הספר כנישא לימוד של היהודי הגלותי בן זמננו.

***
 משוגע למד חור

הספר כתוב בצורת וידוי פסיכואנליטי של אחד פורטנוי, צעיר יהודי אמריקאי בשנות ה-30 אלכס

לשינאה העצמית התת-הכרתית, הגלומה בכל יהודי מודרני. אולם מבלי להיכנס למחלוקת ולצדד בגירסה זו או אחרת, אין ספק, מבחינתו של הקורא הישראלי, כי זהו ספר חובה. הוא עוסק, ביכולת ספרותית בלתי רגילה, בבעיות ששום סופר ישראלי לא העז להתמודד עימן. בעיות כמו „מי הוא יהודי?“ „מה הוא יהודי?“ „מה ההבדל בין יהודי לישראלי?“ „איזה מקום תופסת מדינת-ישראל בעולמו של יהודי ומה מידת השפעתה עליו?“ — אלה הם למעשה נושאי האמיתיים של הספר.

אם כיום מלמדים בבתי-הספר בישראל, במיסגרת תוכנית הלימודים, הוצאת שוקן, בתרגום חיים גליקשטיין, 227 עמודים.

פר משעמם, „רומן מרתק“, ספר גועלי, „יצירת מופת“, „יצירה אנטישמית“, „ספרות חובה ליהודים“ — אלו הן רק חלק מהתגובות המנוגדות הכתובות ליצירתו של פיליפ רות מה מעיק על פורטנוי. מיספרן של הדעות על הספר הוא ודאי קרוב למיספר קוראיו.

גם מיספרן של הקביעות לגבי מהותו של הספר הוא רב ומנוגד. יש הרואים בו ספר קומי, מעין אסמירה על הספרות הפורנוגרפית שיצאה לחופשי בשנים האחרונות. אחרים סבורים כי אין זה אלא שימוש שיטחי בפסיכואנליזה בפרוטה, תוך נסיון לנתח מבחינה פסיכולוגית את מיבנה אישיותו של היהודי האמריקאי הצעיר המצוי בקביעה אחרת משיכונת כי הספר אינו אלא ביטוי מודע